

**SLOBODAN
VUKOSAVIĆ**

akademik

Privid razvoja, kriminalizacija i sistemsko urušavanje

Višegodišnji život u uslovima kriminalizovanih političkih i državnih institucija, kao i kriminalizacija javnih finansija i privrede negativno utiču na društveni mentalitet i menjaju sistem vrednosti. Mnogi građani prihvataju opštu kriminalizaciju kao novu normalnost. Mnogi stiču utisak da njihov opstanak suštinski zavisi od vladajuće garniture i da će im primanja biti ugrožena ukoliko dođe do smene

U Srbiji danas prespava oko 15 odsto manje stanovnika nego 2002. i ima oko 24 odsto manje beba.

Na svakih 100 stanovnika starijih od 30 godina 2002. bilo je 57 stanovnika mlađih od 30 godina. Danas je udeo mladih opao 1,72 puta, sa 57 na 33. Od 100 osoba sa diplomom srpskih fakulteta, 43 su napustile Srbiju.

Sve je neizvesnije ko će ubuduće činiti radnu snagu, stvarati dohodak i obezbeđivati sredstva neophodna za finansiranje penzionog, zdravstvenog sistema i drugih javnih potreba.

Sve je više razloga koji navode mlade, preduzimljive i stručne ljude da napuste zemlju u kojoj prosperiraju nestručni politički poslušnici, prekršioci zakona i oportunisti neosetljivi na interes zajednice i skloni moralnim kompromisima.

Sužava se životni prostor nezagađen teškom industrijom, deponijama i rudnicima, dok se devastirane površine Bora i Majdanpeka šire prema Zaječaru, a dugoročni planovi ne isključuju izgradnju toksičnih deponija pored Loznice, Šapca, Valjeva, Raške, Bosilegrada, Žagubice, Surdulice, Užica, na Rogozni i širom Srbije.

Zakoni Srbije se prilagođavaju interesima stranih investitora, nauštrb interesa građana. Vladajući režim je posvećen suzbijanju svakog nastojanja građana da artikuliraju i odbrane svoje interese, demokratski procesi se svode na privid i simulaciju, dok su institucije sistema degradirane u režimski servis.

Glavni sastojak medijske anestezije je narativ o privrednom procvatu Srbije. Suočene sa proverljivim podacima, takve tvrdnje se raspršuju kao mehur od sapunice. U poređenju sa Hrvatskom, zemljom suočenom sa ozbiljnim problemima, naš BDP po glavi stanovnika je 1,7 puta manji, medijska neto plata je 1,67 puta manja, rast BDP-a u 2025. godini bio je 1,72 puta manji, dok je nezaposlenost 1,4 puta veća. Problemima našeg društva, politika i privrede značajno doprinose korozivni efekti sistemske korupcije i sveobuhvatne kriminalizacije u gotovo svim sferama države i društva.

PROCES INSTITUCIONALNOG, EKONOMSKOG I DRUŠTVENOG PROPADANJA

Kriminalizacija ne zahvata samo politički život i izbore, već i institucije, ekonomiju i širi društveni prostor. Postepeno

se briše granica između legalnog, političkog i kriminalnog delovanja. Negativne posledice se s vremenom umnožavaju i prerastaju u proces institucionalnog, ekonomskog i društvenog propadanja, što može voditi ka sunovratu društva i države.

Jedan od izvora kriminalizacije su autokratske vlasti, koje nastoje da simuliraju parlamentarnu demokratiju i da obezbede privid pobede na izborima uprkos drugačijoj volji biračkog tela. U tu svrhu koriste sve raspoložive resurse, ne štedeći ni javne finansije, medije i pojedine državne organe. Pored manipulacija izbornim spiskovima, iznuđivanja glasova i ucenjivanja birača, neregularne i nezakonite akcije prate i predizbornu kampanju, izborni dan, brojanje glasova, potpisivanje zapisnika, postupke sa glasačkim kutijama i glasačkim listićima, kao i ciljano ponavljanje glasanja na biračkim mestima gde prvi ishod nije odgovarao režimu.

Mnoge od planiranih akcija su nezakonite. One se poveravaju izvršiocima spremnim da prekrše zakon uz uveravanja da neće biti izloženi krivičnom gonjenju. Nezakonite radnje viđene tokom prethodne godine zabeležene su i u Kosjeriću, Zaječaru, Kuli i drugde. Sprovođenje verbalnog nasilja i fizičkog ugrožavanja sve češće traži angažovanje izvršilaca iz kriminalnog i zatvorskog miljea.

Aktivisti bliski kriminalnim krugovima upoznati su sa tehnikama trgovine uticajem, sa psihologijom zastrašivanja i iznude, i sposobni su da mobilizuju značajan broj dobro motivisanih ili ucenjenih nasilnika. Ukoliko iznude izbornu pobjedu, lokalni poverenici režimskih partija mogu dobiti vlast nad građanima koji nisu za njih glasali i mogu brzo napredovati u partijskoj hijerarhiji.

Preko političkih partija, kriminalizacija može zahvatiti i državnu upravu, institucije sistema, pa čak i bezbednosno-pravosudni aparat. Kriminalizacija se s vremenom može prelići i na javne finansije, privredu, medije i celokupni društveni život postajući ustaljeni obrazac funkcionisanja. Značajne investicije i javne nabavke sve se češće realizuju preko stalnih saradnika režima čije kompanije koriste znatan deo

javnih sredstava. Uz pritisak na potencijalnu konkurenciju i uz zaobilaženje procedura javnih nabavki, sužava se prostor za nezavisne privredne subjekte koji posluju izvan režimske klijentelističke mreže. Nezavisni preduzetnici na meti su režimskih snaga koje nastoje da preuzmu njihove kompanije, poslove i klijente, pogotovo one povezane sa značajnim prihodima.

Smanjuje se i broj nezavisnih poljoprivrednika. Mnogi od njih zavise od subvencija, jer su politikom uvoza, otkupnih cena i ograničenog pristupa tržištima onemogućeni da stvore dovoljne prihode. Raspodeljujući subvencije u skladu sa političkom pokornošću, režim uspeva da politički neutralizuje veliki broj poljoprivrednika. Suzbijanje autohtone industrije, poljoprivrede i nezavisne inicijative, kao i planiranje investicija u skladu sa interesima užih grupa i nauštrb društvenih potreba može voditi u kriminalizaciju finansija, javnih rashoda i svih tokova novca.

■ U zemljama koje strani akteri koriste kao sirovinsku bazu, suzbijanje kriminala i korupcije nije od prioritetnog značaja, jer je eksploataciju resursa ponekad povoljnije ugovoriti sa lokalnim autokratom

Finansiranje države, isplata penzija, pa i sam opstanak sve većeg broja građana, sve više zavise od problematičnih tokova novca, od rasprodaje prirodnih resursa i od zaduživanja kod stranih poverilaca.

MAFIJA I KRIMINALIZOVANA ELITA

Višegodišnji život u uslovima kriminalizovanih političkih i državnih institucija, kao i kriminalizacija javnih finansija i privrede negativno utiču na društveni mentalitet i menjaju sistem vrednosti. Mnogi građani prihvataju opštu kriminalizaciju kao novu normalnost. Mnogi stiču utisak da njihov opstanak suštinski zavisi od vladajuće garniture i da će im primanja biti ugrožena ukoliko dođe do smene.

Na opisani način, režim ostvaruje preduslove za praktičnu nesmenljivost. Umesto vitalnosti društva i preduzimljivosti pojedinaca, sve je više zastupljena pokornost režimu i režimskim poverenicima. Čitava zajednica tako tone u neku vrstu novog feudalizma, koji može dovesti do brzog nestanka društva i države.

Istorijska iskustva ukazuju da je kriminalizacija pratila sva društva sa selektivnom primenom zakona, prožeta klijentelizmom i korupcijom i zasnovana na mobilizaciji poslušnika i suzbijanju stručnjaka od integriteta. U njima zamire briga za zajednički interes, gube se vitalnost i preduzimljivost pojedinaca, dok društvo i država postepeno slabe i nestaju. Za razliku od društava u kojima postoje mafijaške organizacije, gde preovlađujući deo društvenog života nije zahvaćen kriminalom, društva sa kriminalizovanom elitom i sistemskom korupcijom ne mogu dugo opstati.

Po pravilu, mafijaške organizacije parazitiraju na slabostima formalnog institucionalnog poretka, ali ne prodiru u ključne ekonomske, finansijske i političke tokove. Kriminalizovana elita i sistemska korupcija su nešto novo, drugačije i mnogo opasnije. Kriminalizovana elita ne parazitira na društvenim resursima u okvirima održive ravnoteže, već postaje fatalni agens koji ugrožava vitalnost zajednice i povlači je u ambis.

Dok mafijaške organizacije nastoje da prodru u državu odozdo, u državama sa sistemskom korupcijom kriminal dolazi odozgo. Kriminalizovana elita teži da preuzme institucije sistema i potčini upravljanje državom i raspolaganje resursima prema svojim potrebama. Negativni procesi nisu ograničeni na puko prisustvo kriminala u državnom aparatu. Reč je o dubljem procesu u kojem se kriminalne i koruptivne norme postepeno integrišu u institucionalne i društvene obrasce funkcionisanja. One se brzo prelivaju na javne finan-

sije, nabavke i investicije, privredu i tržišno takmičenje, ali i na medije, vladavinu prava i celokupan širi društveni život.

ZNAČAJ SRBIJE ZA EU

Ukoliko takvi obrasci potraju, oni prestaju da budu izolovane devijacije sistema, već postaju njegov strukturni deo potkopavajući institucije, poverenje u državu i veru u svrsishodnost zajednice. Ukoliko mehanizmi koji bi trebalo da suzbijaju kriminal postanu njegov instrument ili zaštitni mehanizam, problem više nije samo kriminalizacija pojedinih institucija, već i mogućnost sistemske degradacije države i društva.

U svetlu navedenih rizika, treba sagledati i značaj zbivanja u Srbiji za EU i za druge zemlje. Za prirodne resurse, teritorijalni položaj, energetske i infrastrukturne i vodne resurse Srbije postoje geopolitički i ekonomski interesi brojnih međunarodnih aktera. Oni donose odluke i vrše uticaj u skladu sa svojim ekonomskim, strateškim i geopolitičkim interesima. U zemljama koje strani akteri koriste kao sirovinsku bazu, suzbijanje kriminala i korupcije nije od prioritetnog značaja, jer je eksploataciju resursa ponekad povoljnije ugovoriti sa lokalnim autokratom.

Dakle, odgovornost za obnovu institucija, uvođenje parlamentarne demokratije, očuvanje identitetskih vrednosti, kulturnog kontinuiteta i dugoročnih razvojnih interesa Srbije pre svega ostaje na njenim građanima. Ne možemo čekati pomoć drugih aktera, pa čak ni EU iako Srbija geografski, kulturno i ekonomski pripada evropskom prostoru. Izbavljenje iz koruptivno-klijentelističkog sistema vladajuće autokratije zarad opstanka države i društva zacemento je težak i rizičan zadatak, ali sve ukazuje na to da nema drugog puta.